

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Рада по вивченню продуктивних сил України

На правах рукопису

Романенко Олексій Михайлович

**РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ
(ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ АСПЕКТ)**

Спеціальність 08.10.01 - Розміщення продуктивних сил

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ - 1996

ЛННБ України ім.В.Стефаніка

00760763 (Т)

Дисертація в рукописі

АВ 36.518

Робота виконана в Раді по визначенню продуктивних сил
НАН України

332.12

Науковий керівник: доктор економічних наук
С.І.Вандур

Офіційні оповістки: доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
В.В.Отвієнко

кандидат економічних наук
В.М.Шамота

Протидна організація - Академія праці і
соціальних відносин

Захист дисертації відбудеться "30" січня 1997 р. о 16 годинах на
засіданні Спеціалізованої вченої ради Д 01.78.01 з захисту
дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
у Раді по визначенню продуктивних сил НАН України за адресою:
252032, м. Київ, бульвар Т.Шевченка, 60, III-й поверх.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці РВПС НАН України.

Автореферат розіслав "30" грудня 1996 р.

Учений секретар
Спеціалізованої вченої ради
доктор географічних наук

П.С. Коваленко

П.С.Коваленко

1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

1.1. Актуальність дослідження. Реформування економіки та розвиток ринкових відносин обумовлюють глибокі зрушення у зайнятості населення, висвітлюють комплекс проблем і питань, вирішення яких вимагає розробки нових теоретичних і методологічних підходів. Ринкові відносини передбачають більш ефективне використання трудових ресурсів, але при цьому може виникати ряд небажаних соціально-економічних наслідків, серед яких перш за все виділяється безробіття і неспівнятна зайнятість. У таких умовах особливої важливості набуває регулювання ринку праці, яке має на меті максимально можливе забезпечення потреби виробництва у робочій силі і населення в робочих місцях.

Вивчення ринку праці та визначення на цій основі принципів і методів регулювання відносин, що виникають на ринку робочої сили, має важливе значення для формування національної політики зайнятості, розробки ефективного механізму регулювання ринку праці. Це є запорукою створення соціально-орієнтованої ринкової економіки, динамічного розвитку країни та її регіонів.

Проблемам трудових ресурсів, зайнятості населення, ринку праці присвячено багато наукових праць вітчизняних та зарубіжних економістів. Значний внесок у розробку і вирішення теоретичних та методологічних питань, розвиток емпіричних досліджень зробили Є.Г.Антосенков, О.Ашенфельтер, С.І.Бандур, Г.Бейкер, Д.П.Богиня, І.К.Бондар, Є.Б.Брєєв, О.А.Бугуцький, М.І.Долішій, С.М.Злупко, Дж.М.Кейнс, А.Г.Коровкін, В.Г.Костаков, А.Е.Котляр, Г.І.Купалова, С.А.Кузьмін, Р.Лейард, Е.М.Лібанова, Е.Малінво, І.С.Маслова, В.В.Онкієнко, В.П.Онщенко, С.І.Пирожков, Ш.Розен, О.І.Рузавіна, Е.Фелікс, Ф.Філіпс, М.Фрідман, Д.Хекман, Дж.Хікс, Л.С.Чижова, М.В.Шаленко, В.М.Шамота та інші.

Дослідження зайнятості населення, традиційно займаючи провідне місце у вітчизняній і зарубіжній економічній науці, мали своїм результатом створення теоретичних концепцій розвитку цієї сфери. Багато наукових розробок присвячено проблемам формування зайнятості населення в умовах переходу до ринкової моделі господарювання. Але невирішеними залишаються багато важливих теоретичних та методологічних питань розвитку зайнятості в економіці, що реформується, принципів та механізму регулювання ринку праці, який би охоплював всі територіальні рівні державного управління, врахування проблем регіонального розвитку та особливостей їх вирішення в контексті загальнодержавної соціально-економічної політики.

1.2. Мета дослідження - теоретично та методологічно обґрунтувати концепцію регулювання ринку праці та особливості його здійснення на різних територіальних рівнях в умовах реформування економіки України.

Для її реалізації в роботі поставлені наступні основні завдання:

- визначити місце ринку робочої сили в економічній системі, охарактеризувати особливості його формування та функціонування в Україні, а також проблеми, які виникають на ньому;
- обґрунтувати завдання та напрямки регулювання ринку праці;
- розробити основні методологічні принципи регулювання ринку робочої сили;
- обґрунтувати методичні підходи до оцінки стану ринку праці;
- виявити та згрупувати фактори, що визначають стан ринку праці, дослідити їх вплив на його основні комплексні характеристики - попит на робочу силу зі сторони виробництва та її пропозицію;
- визначити інтегральні характеристики та критерії, які відображають оптимальність функціонування ринку праці;
- обґрунтувати принципи територіальної організації системи регулювання ринку робочої сили та розкрити зміст функцій з регулювання у регіональних утвореннях різного рівня;
- розкрити основні напрямки регіональної політики ринку праці в системі його регулювання.

1.3. Предметом дисертаційного дослідження є теоретичні, методологічні та практичні проблеми формування механізму регулювання ринку праці та його регіональних підсистем.

Об'єкт дослідження - ринок праці та його регіональні підсистеми.

1.4. Методологія і методика дослідження. Методологічною основою дисертаційної роботи є положення сучасної економічної теорії, фундаментальні наукові розробки з проблем зайнятості, ринку праці, теорії управління, прогнозування, економічної географії, соціології, демографії. У дослідженні використовувались методи системного підходу, абстрактно-логічний, графічний, класифікації та типології, економіко-математичний, статистичний, регіонального аналізу тощо.

1.5. Наукова новизна роботи визначається тим, що в ній на основі особистого авторського дослідження запропонована концепція регулювання ринку праці в умовах реформування економіки України, а також визначені принципи формування механізму регулювання ринку робочої сили з охопленням усіх територіальних рівнів державного управління, врахуванням пріоритетів регіонального розвитку та особливостей їх вирішення в контексті загальнодержавної соціально-

економічної політики. До найбільш вагомих результатів дисертаційної роботи, які визначають її новизну і вносяться на захист, належать такі:

на основі аналізу формування та функціонування ринку праці України обґрунтована необхідність його регулювання, визначені головні завдання, які потребують вирішення, та запропоновані методологічні підходи до здійснення цього процесу;

розроблена методологія оцінки стану ринку праці та доповнена система показників для аналізу компонентів, характеристик та параметрів ринку робочої сили;

здійснено класифікацію факторів, що визначають характер функціонування ринку праці, та встановлено особливості їх впливу на зайнятість населення;

обґрунтована система критеріїв оптимальності, за якими оцінюється ефективність функціонування ринку праці;

запропоновані уточнення ряду положень щодо територіальної будови ринку праці, які є основою для подальшого розвитку системи його регулювання;

визначені зміст, завдання та основні напрямки вдосконалення регіональної політики ринку праці, які більш повно забезпечують територіальний аспект його регулювання;

побудований прогноз попиту на робочу силу в регіонах України.

1.6. Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що вони створюють більш вагомі передумови для формування раціональної політики зайнятості, розробки ефективних заходів з регулювання ринків праці різних територіальних рівнів. Обґрунтовані в роботі методологічні підходи до визначення принципів просторового устрою ринку робочої сили закладають основу для раціоналізації територіально-організаційної структури Державної служби зайнятості України. Запропоновані в ході дослідження доповнення до системи показників, за якими оцінюється ринок робочої сили, можуть бути використані для моніторингу стану та кон'юнктури територіальних ринків праці.

1.7. Апробація та впровадження результатів дослідження. Положення дисертації доповідались на науково-практичній конференції "Трудовий потенціал України" (Львів, 1992) та науковій конференції "Демографічна ситуація в Україні" (Київ, 1993).

Результати дослідження знайшли відображення у розробці "Методичних рекомендацій по оцінці пропозиції робочої сили на регіональних ринках праці" (Київ, 1994), що використовуються Державним, обласними, міськими і районними центрами зайнятості в практичній роботі; навчальному посібнику "Приватизація і потреба в робочій силі (методи моделювання)" (Київ, 1995), який

використовується в системі підготовки кадрів і практичній діяльності Державної служби зайнятості України; відповідних розділах Державної програми соціально-економічного розвитку Полісся, розробленої РВПС України НАН України згідно постанови Кабінету Міністрів України від 28.04.94 № 252; заключному науковому звіті "Прогнозування впливу приватизації на процес зайнятості та рівень безробіття" (номер держреєстрації 019621012374); науковій доповіді "Варіантні прогнози попиту і пропозиції робочої сили в регіонах України на 1996-2010 рр.", яка використовується в практичній діяльності Міністерства економіки України (лист № 18-27/543 від 29.11.96) і Міністерства праці України (лист № 03-4029 від 29.11.96).

1.8. Публікації. За результатами досліджень опубліковано 6 робіт. Загальний обсяг публікацій, що належать особисто дисертанту, складає 5,1 др. арк.

1.9. Обсяг і структура роботи. Зміст дисертації викладений на 195 сторінках машинописного тексту, включаючи 3 таблиці, 16 малюнків, 2 картосхеми, список літератури з 183 найменувань та 5 додатків.

Мета і завдання дослідження визначили таку структуру роботи:
ВСТУП.

РОЗДІЛ I. Ринок праці України та проблеми його регулювання.

1.1. Місце ринку праці в економічній системі та проблеми його регулювання.

1.2. Завдання та напрямки регулювання ринку праці.

1.3. Методологічні основи регулювання ринку праці.

РОЗДІЛ II. Теоретико-методологічні проблеми дослідження ринку праці в процесі розробки механізму його регулювання.

2.1. Методичні особливості оцінки стану ринку праці.

2.2. Функціонування ринку праці: фактори, що визначають його стан, їх класифікація та особливості впливу.

2.3. Критерії оптимальності функціонування ринку праці.

РОЗДІЛ III. Принципи територіальної організації системи регулювання ринку праці.

3.1. Територіальний устрій ринку праці - основа формування системи управління.

3.2. Основні напрямки регіональної політики ринку праці в системі його регулювання.

**ВИСНОВКИ.
ЛІТЕРАТУРА.
ДОДАТКИ.**

1.10. Декларація особистого внеску дисертанта у розробку наукових результатів, що виносяться на захист. Сукупність отриманих наукових результатів є авторською оцінкою теоретико-методологічних положень щодо територіального регулювання ринку праці. В дисертації особисто автором розроблені:

основні завдання та напрямки регулювання ринку праці в умовах реформування економіки, які полягають у забезпеченні відповідних якісних рис як зі сторони попиту на робочу силу, так і з боку її пропозиції, виправленні недосконалої структури зайнятості, формуванні раціональної організаційної системи регулювання ринку праці, створенні відповідної інфраструктури;

методологічні принципи прогнозування попиту на працю в залежності від зміни мети економічної діяльності суб'єктів господарювання;

уточнення і доповнення до системи показників, що характеризують стан регіональних ринків робочої сили;

поняття квазіоднорідності виробничої функції;

система критеріїв для оцінки оптимальності функціонування ринку праці;

уточнені підходи до визначення локальних ринків праці;

принципи територіальної організації системи регулювання ринку праці, що включають в себе обґрунтування просторової ієрархії цієї системи, територіального розподілу її функцій та їх змісту на різних регіональних рівнях;

основні напрямки розвитку регіональної політики ринку праці;

варіантний прогноз попиту на робочу силу в регіонах України.

Дисертаційне дослідження є одноосібно написаною науковою працею, в якій викладений авторський підхід до вирішення важливого наукового завдання - обґрунтування концепції територіального регулювання ринку праці.

2. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ

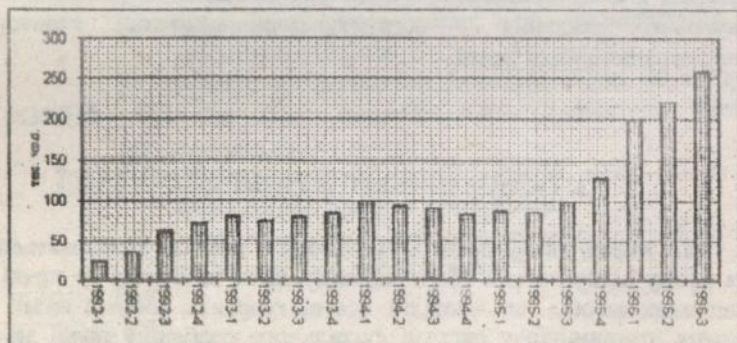
2.1. Місце ринку праці в економічній системі визначається тим, що на ньому відбувається обмін індивідуальною здатністю до праці на фонд життєвих засобів, які необхідні для відтворення робочої сили, та розміщення працівників у системі суспільного розподілу праці за законами товарного виробництва та обігу. Зайнятість переважної частини робочої сили реалізується через ринок праці. Отже, можливе загострення

туації на ринку праці у тій чи іншій формі зачіпить значну частину населення. Процеси, що проходили і проходять, наприклад, у господарствах країн Центральної Європи, показують - внаслідок реформування економіки виникає незайнятість певної частини робочої сили. І чим більш радикально і стрімко розгортаються економічні реформи, тим значніше, за інших незмінних умов, поширюється безробіття.

Економіка України у зв'язку з різними обставинами все ще залишається тільки на порозі реальних реформ. Але проблема безробіття, незважаючи на це, стає все більш гострішою. Зокрема прискорення реформування економіки, яке відбулось в останній час, супроводжується досить відчутним зростанням кількості офіційно зареєстрованих безробітних, про що свідчить мал. 1. Окрім цього, довготривала соціально-економічна криза викликала значне поширення прихованого безробіття. Так, за даними офіційної статистики у 1995 р. 2,7 млн. чол. або 17,7 % загальної чисельності зайнятих перебувало у примусових відпустках без збереження заробітної плати і 5,6 % - працювало в режимі неповного робочого дня чи тижня. Тільки з урахуванням цих контингентів працівників, що є зайнятими лише частково, рівень безробіття в цьому році, як ми вважаємо, становив біля 6 %.

Враховуючи гостроту проблем формування ринку праці в Україні, не можна покладатись на те, що шлях до їх вирішення буде прокладений за допомогою вільної дії ринкових регуляторів. Обумовлюється це двома групами причин.

По-перше, функціонування ринку викликає різного роду деформації, так як економічна ефективність та доцільність, на досягнення яких він спрямований, далеко не завжди погоджуються з соціальними та суспільними інтересами, а часто і прямо протирічать їм.

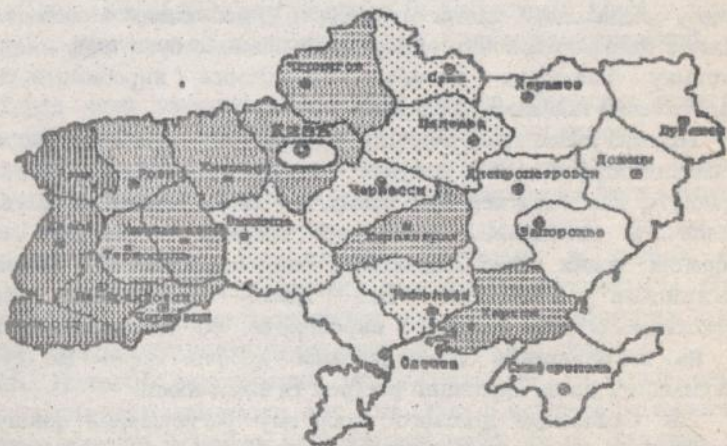

Мал. 1. Динаміка безробіття в 1992 - 1996 рр.

По-друге, повноцінному проявові зазначених регуляторів стають на заваді недосконалість ринкового механізму, відсутність або недостатній розвиток економічних та суспільних інститутів, стереотипи економічної поведінки населення взагалі та осіб, які відповідають за прийняття рішень, зокрема.

В регіональному аспекті, наприклад, такі причини можуть призвести до так званого структурно-територіального безробіття. А саме, їх дія проявляється у тому, що регіональна диференціація умов відтворення суспільного продукту, можливостей розвитку підприємництва, рівня життя впливають на формування територіальної структури попиту та пропозиції робочої сили і можуть викликати у деяких регіонах незбалансованість між цими компонентами ринку праці.

Оцінка територіальної організації виробництва, що склалась в Україні, дозволяє зробити висновок про високу ймовірність таких процесів. Зокрема, у ряді областей, в першу чергу західної частини України, як видно з картосхеми 1, обсяги пропозиції робочої сили значно перевищують її попит.

- області з величиною показника більше 1
- ▤ області з величиною показника від 0,5 до 1
- ▨ області з величиною показника від 0,1 до 0,5
- ▧ області з величиною показника меншою 0,1

Картосхема 1. Групування областей України за величиною показника відношення кількості вільних робочих місць до чисельності безробітних.

2.2. Державна політика в області зайнятості полягає у соціально-економічному регулюванні ринку праці і направлена на стимулювання економічного зростання і розвитку, задоволення потреб у робочій силі, протидію поширення безробіття та неповної зайнятості. Метою цієї політики є створення умов для того, щоб кожний, хто шукає роботу і готовий до неї, міг отримати робоче місце, поєднати продуктивну працю зі свободою вибору зайнятості, мав найбільш широкі можливості отримати підготовку і використати свої навички та здібності для виконання роботи, до якої він здатний.

Державне регулювання зайнятості повинне зосереджуватись не тільки на сфері трудових відносин, але й охоплювати широке коло питань, що стосуються виробництва, інвестиційної діяльності, фінансів, податків, грошово-кредитної політики, цін, доходів населення і його купівельної спроможності, освіти і професійної підготовки, демографічного розвитку, міграції, економічного зростання, циклічних процесів у економіці, регіонального розвитку, діяльності профспілок.

Завдання побудови ефективно діючої господарської системи вимагає, щоб політика зайнятості стала складовою частиною комплексу заходів, які б сприяли економічним перетворенням і, перш за все, процесу радикальної зміни структури виробництва і зайнятості. У зв'язку з цим регулювання ринку праці повинне бути направлене не на підтримку існування неконкурентноздатних виробництв, а на стимулювання мобільності ресурсів.

Головна ланка такої політики приборкання інфляції та відмова від утримання підприємств за рахунок бюджету і населення. Для того, щоб безробіття, яке з'явиться при цьому, не набуло застійної форми, слід забезпечити виникнення додаткової потреби у ресурсах праці і створення нових сфер зайнятості, що залежить від пожвавлення інвестиційної діяльності. Без цього неможливий розвиток високотехнологічних галузей і виробництв, які орієнтуються перш за все на використання кваліфікованої робочої сили та сучасного обладнання, а не на сировинні ресурси та енергоносії.

2.3. Створення дійового механізму регулювання ринку праці базується на визначенні чотирьох елементів, які складають основу розробки економічної політики. Конкретно необхідно визначити: набір інструментів впливу на ринок праці (множину економічних стратегій); зовнішні або некеровані фактори, що чинять вплив на ринок робочої сили (множину екзогенних чинників); множину всіх варіантів стану ринку праці; критерій оптимальності функціонування ринку робочої сили (шкалу переваг органів, які здійснюють регулювання).

Інструментами впливу на ринок праці є чинники, які визначають його стан і які підлягають прямому чи опосередкованому регулюванню зі сторони структур управління економікою. Визначення інструментальних змінних відбувається відповідно до обмежень економічного, інституційного та правового характеру.

2.4. В роботі запропоновані принципи прогнозування попиту на робочу силу. Для того, щоб розробити змістовний і до певної міри реалістичний прогноз попиту на працю, перш за все, треба мати оцінки майбутньої наявності та розподілу ресурсів, основних фондів, попиту на продукцію - тобто тих параметрів, які визначають розвиток виробництва. Але цього зовсім недостатньо.

Справа у тому, що визначення попиту на робочу силу на основі функціональної залежності між випуском продукції та чисельністю працюючих, а саме ця процедура повинна була стати логічним завершенням такої роботи, з огляду на існуюче економічне становище, є дуже ненадійним. Нестабільність перехідного періоду призвела до того, що при падінні обсягів виробництва чисельність персоналу не зазнала співставних змін. В цих умовах використання макроекономічної виробничої функції, за допомогою якої виражається технологічний взаємозв'язок між залученням ресурсів (а до ресурсів праці у даному випадку це відноситься в першу чергу) і випуском продукції, стає недоцільним.

Підхід, який дозволяє враховувати вказані обставини, полягає у дезагрегації прогнозу попиту на робочу силу в залежності від типів підприємств, що діють у тих чи інших сферах економіки. Зокрема, дисертантом розроблені моделі, за допомогою яких може бути визначена потреба підприємств у ресурсах праці в залежності від мети їх економічної діяльності. Це особливо актуально в умовах, коли внаслідок приватизації відбувається виникнення підприємств різних форм власності з різними принципами організації виробництва, в тому числі й із різними принципами використання робочої сили.

2.5. Потреби регулювання ринку праці як на етапі вибору напрямків політики зайнятості, так і на етапі її здійснення, вимагають постійного аналізу стану та кон'юнктури ринку праці. Важливо, щоб система показників стану ринку праці охоплювала економічні, соціальні, демографічні та територіальні аспекти в їх взаємному зв'язку і залежності, при цьому мають враховуватись як кількісні, так і якісні характеристики ринку праці.

Запропоновано доповнити систему показників, які відображають стан ринку праці, середньою мінімально можливою тривалістю незавершеної незайнятості (d_n^{\min}). Це теоретична розрахункова

величина, менше якої фактична середня незавершена тривалість безробіття для кожної конкретної чисельності безробітних за відповідних попередніх обсягів їх надходження і вибуття зі складу безробітних не може бути ні за яких обставин. Формула для розрахунку показника :

$$\overline{d}_n^{ма} = \frac{\sum [(i+1)\Delta U(t-i)] + [(k+1)(U(t) - \sum \Delta U(t-i))]}{U(t)}, \quad i = 0, 1, \dots, k$$

за умови, що $\sum \Delta U(t-i) \leq U(t)$, (1)

де, $U(t)$ - чисельність безробітних в момент часу t ;

ΔU - надходження до складу безробітних за відповідні періоди.

Необхідна умова досягнення мінімально можливого рівня середньої тривалості незавершеної незайнятості - певний порядок виходу зі складу безробітних, який полягає в тому, що першими покинути стан безробіття мають особи з найбільшою тривалістю перебування.

Для дослідження територіальних ринків праці уточнена система показників, що включає: замкнутість пропозиції праці; замкнутість попиту на працю; коефіцієнт відповідності регіональних попиту та пропозиції робочої сили.

2.6. Ефективність функціонування ринку робочої сили визначається за допомогою відповідного критерію оптимальності. У формалізованому вигляді він являє собою цільову функцію, максимальне або мінімальне значення якої свідчить про оптимальність стану ринку праці.

Ринок праці - це досить складна соціально-економічна система, функціонування якої забезпечує досягнення цілей, що часом не погоджуються між собою. Тому при оцінці стану ринку робочої сили необхідно виходити з багатокритеріальності оптимальності. Для того, щоб виділити критерії оптимальності функціонування ринку праці, необхідно розглянути як внутрішні фактори його стану, так і економічні та соціальні наслідки дії ринкового механізму.

У відповідності з цим в роботі запропоновані критерії, що відображають оптимальність:

- формування попиту і пропозиції робочої сили. Критерій передбачає покомпонентну рівність векторів попиту на роботу силу (D) і пропозиції праці (S)

$$D = S, \quad \text{якщо } d_i = s_i, \quad i = 1, 2, \dots, n \quad (2)$$

де d_i, s_i - відповідно попит і пропозиція праці i -тої професійно-кваліфікаційної групи;

- реалізації вже сформованих попиту і пропозиції робочої сили. Для цього вводиться поняття потенційного рівня зайнятості (N^*), який для i -тої професійно-кваліфікаційної групи дорівнює меншому зі значень попиту на робочу силу або Π пропозиції. Чим меншою буде різниця між потенційним рівнем зайнятості та фактичним, тим ближчим до оптимального стану можна вважати функціонування ринку праці

$$\sum |N_i^* - N_i| \rightarrow \min \quad ; \quad (3)$$

- функціонування ринку праці з позицій суспільного виробництва. У відповідному критерії

$$B(x) - C(x) \rightarrow \max. \quad (4)$$

співставляються результати виробництва ($B(x)$) на випадок, коли стан ринку праці буде характеризуватись показниками, які складають вектор x , з витратами ($C(x)$), що виникають у процесі виробництва при тих же умовах;

- ринку праці з точки зору задоволення матеріальних та духовних потреб суспільства. Для цього використовується функція корисності $U(C)$, аргументом якої є рівень душевого споживання C , і експоненціальний дисконтуючий множник з нормою дисконтування $\delta > 0$. Тоді, критерії

$$\int_{t_0}^{t_1} e^{-\delta(t-t_0)} U(C(t)) dt \rightarrow \max \quad (5a)$$

або

$$\int_{t_0}^{\infty} e^{-\delta(t-t_0)} U(C(t)) dt \rightarrow \max \quad (5b)$$

відображатимуть в момент t_0 корисність споживання відповідно при кінцевому і безкінечному горизонті часу.

2.7. Територіальна організація системи регулювання ринку праці повинна відповідати його просторовій структурі. Від того, в якій мірі встановлюється така відповідність, залежить ефективність проведення тих або інших заходів на ринку робочої сили. Процес регулювання ринку робочої сили відбувається в межах конкретних територіальних утворень. Причому інструменти політики ринку праці мають чітку диференціацію в залежності від їх просторової направленості. Якщо одні з них передбачають вплив на макроекономічному рівні, то інші

будуть ефективними та доцільними в межах регіональних, локальних і місцевих ринків праці.

Формування територіальної системи регулювання ринку праці має бути підпорядковане досягненню керованості процесів, що відбуваються на ньому, як в цілому, так і в окремих таксономічних одиницях загальнонаціонального ринку робочої сили. Для цього необхідно, щоб територіальний розподіл функцій щодо регулювання ринку праці здійснювався відповідно до його просторової сегментації.

2.8. У роботі уточнені методологічні принципи визначення локальних ринків робочої сили, які є елементарними структурними одиницями ієрархічної системи територіальних ринків праці. Зокрема, на думку дисертанта, їх визначення має відбуватись з огляду на досягнення максимальної збалансованості між попитом і пропозицією робочої сили в їх межах у відповідності до замкнутості трудових зв'язків.

В роботі обґрунтовується, що на рівні локальних ринків праці в першу чергу мають вирішуватись проблеми працевлаштування і професійної підготовки та перепідготовки робочої сили. Пов'язане це з тим, що в масштабі таких таксономічних елементів ринку праці можна отримати неспотворені та статистично значимі оцінки кількісних і якісних параметрів співвідношення між пропозицією робочої сили та попитом на неї. Вказана можливість пояснюється тим, що у межах локальних ринків праці досягається найвищий у порівнянні з іншими просторовими сегментами ієрархічної структури ринку робочої сили ступінь погодженості між територіальними джерелами формування обсягів її попиту і пропозиції.

Таким чином, на рівні локальних ринків праці характеристики співвідношення пропозиції робочої сили та потреби у ній виробництва відзначаються відносною елімінованістю впливу факторів, пов'язаних з територіальними диспропорціями розміщення трудових ресурсів і виробничих об'єктів. Це означає, що в основі незайнятості робочої сили локальних ринків, якщо розглядати їх як ізольовані утворення, лежать причини, які мають не просторове походження. За такого підходу дія останніх буде проявлятися тільки при розгляді системи, що формується множиною локальних ринків праці. А для окремого локального ринку територіальні чинники безробіття будуть мати екзогенний характер. Це є підставою для досить точного визначення обсягів структурної незайнятості, боротьба з якою є одним з найголовніших завдань, що мають на меті при регулюванні локальних ринків праці. Масштаби структурного безробіття на регіональних ринках праці можуть бути оцінені за допомогою методики, розробленої в нашій роботі [4, с. 68-71].

2.9. В територіальній системі регулювання ринку робочої сили необхідна ланка, яка б діяла на його регіональному рівні, що розглядається як територіальне утворення, сформоване подібними між собою за певними показниками локальними ринками робочої сили. На нашу думку, до компетенції суб'єктів управління, які здійснюють процес регулювання регіональних ринків, має відноситись комплекс питань, пов'язаних з встановленням характеристик попиту на робочу силу, необхідних для ефективного функціонування як окремих локальних ринків, так і регіонального ринку в цілому. Зазначене регулювання попиту на робочу силу передбачає, з одного боку, вплив на загальний обсяг потреби в ресурсах праці зі сторони виробничої сфери регіону, а з іншого, - на просторовий розподіл попиту в розрізі окремих локальних ринків праці.

2.10. Регіональна політика ринку праці покликана забезпечити територіальний аспект впливу держави на цю сферу. З такої точки зору вона повинна являти собою цілісну систему заходів, що охоплюють всю територію країни, мають струнку організаційну структуру, направлені на регулювання попиту і пропозиції робочої сили, встановлення суспільно необхідних параметрів зайнятості як на загальнонаціональному рівні, так і на рівні окремих регіонів.

Регіональна політика ринку робочої сили полягає у диференціації правових, інституційних та економічних умов функціонування ринків праці у регіонах одного територіального рівня за допомогою державного регулювання соціально-економічних процесів. Її метою у довготерміновому аспекті є створення в усіх місцевостях належних умов для економічного зростання і розвитку, що передбачає, зокрема, досягнення продуктивного типу зайнятості.

Одним з головних моментів є відпрацювання механізму, який забезпечує ефективне функціонування регіональних ринків праці. Це особливо актуально в умовах економіки, що реформується. Зокрема, з огляду на ціль перехідного періоду, яка полягає в підвищенні ефективності господарювання. У територіальному розрізі такий процес буде проходити нерівномірно. Різні стартові умови та неясність довготермінових перспектив розвитку регіональних економік визначатимуть неоднакові темпи входження територій у нове економічне середовище. Це створює безпосередню загрозу ізоляції окремих регіонів та місцевостей від активного економічного життя. Застійний характер виробництва стане каталізатором соціально-економічних нетаргетів у таких територіях взагалі та загострення проблем у сфері зайнятості, зокрема. Тому регіональна політика ринку праці має бути орієнтована перш за все на

протидію зазначеним процесам і підтримання на належному рівні розвитку зайнятості у регіонах, яким ці процеси загрожують. Стосовно всієї території країни завдання налагодження ефективного функціонування регіональних ринків праці слід вирішувати в контексті їх збалансованого розвитку і внутрішнього, і по відношенню один до одного, як елементів, що складають систему загальнонаціонального ринку праці.

2.11. Заходи з регулювання ринку праці будуть мало ефективними або й зовсім не дієвими у разі непогодженості їх з тенденціями розвитку ситуації у сфері виробництва. Тому одним з головних завдань, що має вирішуватись при регулюванні ринку праці, є прогнозування обсягів, якісних характеристик і тенденцій розвитку пошиту на робочу силу. В дисертаційному дослідженні на основі гіпотези щодо перспектив формування національної економіки, науково-технічного і соціально-економічного розвитку України та її регіонів побудований варіантний прогноз попиту на робочу силу. З огляду на те, що в формуванні потреби економіки в робочій силі може відбуватись за різними сценаріями, були розглянуті два крайні варіанти імовірних зрушень у стані попиту на працю в регіонах України.

Перший варіант будується на гіпотезі, що передбачає отримання позитивних результатів ринкових перетворень, зростання інвестиційної активності, макроекономічну стабілізацію та фінансове оздоровлення економіки, значне підвищення ефективності процесу роздержавлення і приватизації. Другий варіант розроблено відповідно до можливості затягування економіки України у фазу депресії, яка триватиме кілька найближчих років.

Прогноз попиту на робочу силу в областях України враховує фактори довготермінового соціально-економічного розвитку окремих територій, що виявлять свою дію як при оптимістичному, так і при песнімістичному сценаріях розвитку економіки України і зумовлять певну територіальну диференціацію зміни обсягів попиту на робочу силу. Регіональні відмінності стану та динаміки потреби виробництва в ресурсах праці визначені на основі двох груп показників, з яких перша відображає параметри розвитку регіональних ринків праці, зокрема, - територіальні умови формування попиту на робочу силу, а друга - характеристики досягнутого рівня та перспектив розвитку економіки окремих регіонів.

Результати прогнозних розрахунків по областях України наведені в таблицях 1 і 2. При цьому, в першому варіанті, поряд з відносно

Таблиця 1

Прогноз попиту на робочу силу в областях України
1-й варіант

(тис. чол.)

Області	1991 р.	1995 р.	2000 р.	2005 р.	2010 р.
Автономна республіка Крим	1128.4	903.7	879.3	869.3	862.6
Вінницька	890.6	742.2	713.2	701.2	693.3
Волинська	475.5	396.9	374.4	365.2	359.0
Дніпропетровська	1969.3	1630.9	1601.6	1589.5	1581.4
Донецька	2585.6	2201.2	2083.4	2076.0	2071.1
Житомирська	696.0	578.7	550.4	538.7	530.9
Закарпатська	528.2	389.5	366.4	356.9	350.6
Запорізька	1049.9	864.6	835.1	822.9	814.8
Івано-Франківська	608.8	478.6	456.4	447.3	441.2
Київська	847.0	716.7	699.7	692.6	687.9
Кіровоградська	607.9	482.4	460.7	451.8	445.9
Луганська	1421.1	1139.8	1064.2	1053.6	1046.6
Львівська	1282.7	1044.4	999.8	981.4	969.2
Миколаївська	647.5	545.7	529.0	522.1	517.6
Одеська	1227.8	938.4	911.8	900.8	893.5
Полтавська	846.0	722.4	704.6	697.2	692.3
Рівненська	522.0	445.8	428.2	420.9	416.1
Сумська	692.4	585.5	568.9	562.1	557.5
Тернопільська	531.0	446.1	426.0	417.8	412.2
Харківська	1604.3	1253.4	1204.4	1184.2	1170.7
Херсонська	619.4	500.3	473.5	462.5	455.1
Хмельницька	707.8	603.1	579.5	569.8	563.3
Черкаська	724.8	606.9	586.2	577.7	572.0
Чернівецька	386.5	310.4	292.6	285.2	280.3
Чернігівська	635.8	534.1	517.3	510.4	505.8
м. Київ	1489.7	1244.1	1214.5	1202.3	1194.2
Всього	24725.8	20305.9	19521.2	19259.6	19085.2

Таблиця 2

Прогноз попиту на робочу силу в областях України
2-й варіант

(тис. чол.)

Області	1991 р.	1995 р.	2000 р.	2005 р.	2010 р.
Автономна республіка Крим	1128.4	903.7	854.1	807.7	780.4
Вінницька	890.6	742.2	683.1	627.9	595.4
Волинська	475.5	396.9	351.1	308.4	283.2
Дніпропетровська	1969.3	1630.9	1571.2	1515.4	1482.5
Донецька	2585.6	2201.2	2084.9	1991.1	1971.1
Житомирська	696.0	578.7	521.0	467.1	435.3
Закарпатська	528.2	389.5	342.5	298.5	272.6
Запорізька	1049.9	864.6	804.5	748.3	715.2
Івано-Франківська	608.8	478.6	433.5	391.3	366.5
Київська	847.0	716.7	682.0	649.5	630.3
Кіровоградська	607.9	482.4	438.3	397.0	372.7
Луганська	1421.1	1139.8	1047.6	968.9	940.2
Львівська	1282.7	1044.4	953.6	868.8	818.7
Миколаївська	647.5	545.7	511.7	480.0	461.3
Одеська	1227.8	938.4	884.3	833.7	803.9
Полтавська	846.0	722.4	686.1	652.1	632.1
Рівненська	522.0	445.8	409.9	376.4	356.6
Сумська	692.4	585.5	551.7	520.2	501.6
Тернопільська	531.0	446.1	405.2	367.1	344.6
Харківська	1604.3	1253.4	1153.6	1060.4	1005.4
Херсонська	619.4	500.3	445.8	394.9	364.9
Хмельницька	707.8	603.1	555.1	510.3	483.8
Черкаська	724.8	606.9	564.7	525.3	502.0
Чернівецька	386.5	310.4	274.1	240.1	220.1
Чернігівська	635.8	534.1	499.9	468.0	449.1
м. Київ	1489.7	1244.1	1183.8	1127.4	1094.2
ВСЬОГО	24725.8	20305.9	18893.4	17596.0	16883.6

меншим скороченням попиту на працю, передбачається і менша йог. варіація за областями, що пояснюється зближенням рівнів розвитку регіонів на основі прогресивних перетворень в економічній системі. А у випадку продовження дії деструктивних чинників слід очікувати посилення диспропорцій територіальної структури потреби в робочій силі, яка в ряді областей може досить відчутно скоротитись.

По темі дисертації опубліковані такі роботи:

1. Економічна реформа і регулювання ринку праці / Трудовий потенціал України. Тези доповідей науково-практичної конференції. - Львів, 1992. - С. 83-84. (У співавторстві, особисто 0,1 др. арк.).
2. Ринок праці і демографічна ситуація / Демографічна ситуація в Україні. Матеріали наукової конференції. ч.3. Демографічні аспекти відтворення трудового потенціалу. - К., 1993. - С. 78-80. (0,2 др. арк.).
3. Оцінка пропозиції робочої сили на регіональних ринках праці (методичні рекомендації). - К.: РВПС України НАН України, 1994.- 99 с. (У співавторстві, особисто 0,4 др. арк.).
4. Приватизація і потреба в робочій силі (методи моделювання). - К.: ІПК ДСЗ України, 1995. - 65 с. (У співавторстві, особисто 2,45 др. арк.).
5. Прогнозування впливу приватизації на процес зайнятості та рівень безробіття (науковий звіт). - К.: РВПС України НАН України, 1996. Депоновано в УкрІНТЕІ, номер держреєстрації 019621012374. (У співавторстві, особисто 1,35 др. арк.).
6. Моделювання територіальної сегментації ринку праці // Україна: аспекти праці. - 1996. - № 6. - С. 11-14. (0,6 др. арк.).

АННОТАЦИЯ.

Романенко А.М. Регулирование рынка труда (территориальный аспект).

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.10.01. - Размещение производительных сил. Совет по изучению производительных сил Национальной академии наук Украины, Киев, 1996.

Диссертация является рукописью в которой уточнены теоретико-методологические основы регулирования рынка труда, разработаны критерии оптимальности функционирования рынка труда, предложены дополнения к системе показателей рынка труда, определены принципы территориальной организации системы регулирования рынка рабочей силы, включающие в себя обоснование пространственной иерархии этой системы, территориального распределения ее функций и их содержания на разных региональных уровнях, предложены подходы к осуществлению региональной политики рынка труда, разработан вариантный прогноз спроса на рабочую силу в регионах Украины.

SUMMARY

Romanenko O.M. Labour Market Regulation (Territorial Aspect).

Thesis for competition of Scientific Degree of Candidate of Science (Economics) by speciality 08.10.01. - Distribution of Productive Forces. Council of Productive Forces Study of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kiev, 1996.

Thesis is manuscript in which theoretical and methodological bases of the labour market regulation is specified, the optimality criterions of the labour market function is worked out, the system of the labour market indicators is expanded, the principles of territorial organization of the labour market regulation system is defined, the approaches to the labour market regional policy is proposed, the forecast of the labour demand in the regions of the Ukraine is developed

Ключові слова: ринок праці, зайнятість, робоча сила, безробіття, регулювання, регіон.

Підп. до друку 24.12.96
Формат 60×84/16. Папір офс. Офс. друк.
Ум. друк. арк. 1,2. Ум. фарб. відб. 1,2.
Ум. вид. арк. 0,9. Тираж 100 прим.
Зам. № 580 Безкоштовно.

Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України
252032, Київ-32, бульвар Т.Шевченка, 60

Дільниця ротарійного РВПС України НАН України
252032, Київ-32, бульвар Т.Шевченка, 60

AB 36.518